

9. Сарайкин Д. В. Реформы высшего образования во Франции [Электронный ресурс] / Д. В. Сарайкин. – Режим доступа: www.nsu.ru/sss/docs/history15.doc.

УДК 378.09:63(438)

Ю.О. Соколович-Алтунина

Сумський державний педагогічний університет

РЕСТРУКТУРИЗАЦІЯ СИСТЕМИ ВИЩОЇ АГРАРНОЇ ОСВІТИ В РЕСПУБЛІЦІ ПОЛЬЩА (2005-2009 рр.)

У статті аналізуються процеси реструктуризації вищої освіти в Польщі на початку XXI століття, пов'язані зі вступом країни до Євросоюзу та прийняттям нової редакції Закону про вищу освіту; простежується генеза польської аграрної освіти; здійснюється порівняльний аналіз напрямів навчання в галузі сільського господарства України та Республіки Польща.

В статье анализируются процессы реструктуризации высшего образования в Польше в начале XXI столетия, связанные со вступлением страны в Европейский Союз и принятием новой редакции Закона о высшем образовании; прослеживается генезис польского аграрного образования; осуществляется сравнительный анализ направлений обучения в области сельского хозяйства Украины и Республики Польша.

The author describes the peculiarities of restructurization of higher agrarian education in the Republic of Poland in early 21st century that are closely connected with the country's joining the European Union, gives a short historical account of the genesis of Polish higher agrarian education, offers the comparative analysis of the fields of study in the sphere of agriculture Ukraine and the Republic of Poland.

Постановка проблеми. Аграрна освіта є важливою складовою системи вищої освіти, оскільки вона має сприяти відтворенню кадрового потенціалу сільськогосподарської галузі, забезпечувати високу якість підготовки фахівців, безпосередньо впливати на оптимальне розв'язання проблем агропромислового комплексу, які знаходяться на вістрі економічної політики України. Досвід країн зарубіжжя у цій сфері становить інтерес для дослідників-компаративістів, причому на особливу увагу заслуговує система підготовки фахівців-аграріїв у Польщі, яка відповідає запитам сучасного ринку праці в розвинених європейських країнах. Тому *актуальність* обраної теми не викликає сумнівів.

Аналіз актуальних досліджень. Останнім часом проблеми вищої аграрної освіти в Україні досліджували Л.В. Барановська (2005), Л.Л. Білан (2007), К.О. Богатирьов (2002), М.М. Бондар (2007), С.В. Виговська (2006), О.В. Клочко (2004), Н.І. Кожемякіна (2006), І.В. Ляшенко (2007), О.С. Малюга (2007), Л.І. Новицька (2008), В.І. Свистун (2007),

О.В. Шмирова (2004). Проте особливості функціонування цієї галузі в сучасній Польщі практично не висвітлюються в українській науковій літературі. Отже, **мета статті** – ознайомити вітчизняну педагогічну спільноту з особливостями реструктуризації системи вищої аграрної освіти в Республіці Польща на початку XXI століття – процесу, який активізувався в результаті приєднання Польщі до Європейського Союзу і зумовлений сьогодні необхідністю приведення структури галузі відповідно до нової нормативно-правової бази [11].

Виклад основного матеріалу. Юридичною основою для реструктуризації системи вищої освіти в Республіці Польща став Закон про вищу освіту від 27 липня 2005 р. [8], який знівелював попередні нормативно-правові акти й запровадив чітку класифікацію інституцій вищої освіти, поділивши ВНЗ на дві групи – університетського та неуніверситетського типу. Виші університетського типу (академічні виші) мають право реалізовувати навчальні програми, які відповідають рівню *ISCED 5A*, включно з програмами I циклу, спрямованими на здобуття бакалаврського ступеня (ліценціат або інженер) і/або з програмами II циклу, спрямованими на здобуття диплома магістра чи його еквівалента, а також з аспірантськими програмами (*ISCED 6*). Виші неуніверситетського типу (неакадемічні виші) надають освіту за тими самими програмами, але не мають права відкривати аспірантури. До групи ВНЗ неуніверситетського типу відносяться також вищі професійні школи, які з'явилися в Польщі згідно з реформою освіти 1999 року і мають право надавати кваліфікацію бакалавра (ліценціата).

Для того щоб визначити питому вагу аграрних вишів у розмаїтті вищих навчальних закладів, звернемося до аналітичного видання під егідою польського підрозділу інформаційної освітньої мережі *EURYDICE*, яке констатує, що станом на 2006–2007 н. р. у Республіці Польща функціонувало 8 сільськогосподарських ВНЗ, де навчалося 92000 студентів [6, 50]. Це становить 4,8% від загальної кількості студентів усіх вишів Польщі, у тому числі вишів неуніверситетського типу та приватних навчальних закладів [6, 50].

Детально проаналізуємо, насамперед, структуру вищої аграрної освіти в Польщі. Згідно з інформацією, розміщеною на сайті Міністерства науки і вищої освіти Республіки Польща, до переліку державних аграрних ВНЗ внесено тільки 6 вишів [5], хоча ще наприкінці 2008 р. їх було 7. Виявляється, що зі списку вилучено назву Сільськогосподарської академії в Щецині, яка в результаті об'єднання з Щецинською політехнікою стала складовою новоутвореного

Західнопоморського технологічного університету [1]. Таким чином, у реєстрі аграрних університетів на сайті Міністерства науки і вищої освіти станом на січень 2009 р. залишаються Головна школа сільського господарства у Варшаві, Технологічно-природничий університет Яна та Анджея Снядецьких у Бидгощі, Аграрний університет ім. Гуно Коллонтая у Кракові, Природничий університет у Любліні, Природничий університет у Познані, Природничий університет у Вроцлаві. Цікаво, що на інформаційному освітньому порталі «Напрями навчання» (*Kierunki Studiów*) у розділі «Державні аграрні виші» є інформація про 8 академічних аграрних навчальних закладів, оскільки до переліку додано Подляську академію в Седльці [10].

Розглянемо статус аграрних ВНЗ у контексті Закону про вищу освіту, де закріплено чітку взаємозалежність структури вишу та складових його офіційної назви. Так, згідно зі ст. 3 п. 3 Закону, слово «університет», доповнене «іншим прикметником чи прикметниками з метою окреслення профілю ВНЗ», може вживатися в назві вишу, організаційні одиниці якого мають право присуджувати ступені кандидата наук «із принаймні 6 дисциплін, у тому числі із принаймні 4-х дисциплін, відповідних профілю вишу» [8]. До цієї категорії можна віднести 6 вищих аграрних закладів освіти: Західнопоморський технологічний університет, Технологічно-природничий університет Яна та Анджея Снядецьких у Бидгощі, Аграрний університет ім. Гуно Коллонтая у Кракові, Природничий університет у Любліні, Природничий університет у Познані і Природничий університет у Вроцлаві.

Згідно зі ст. 3 п. 5 Закону про вищу освіту слово «академія» може вживатися в назві вишу, організаційні одиниці якого мають право присуджувати науковий ступінь кандидата наук із принаймні 2-х дисциплін [8]. Подляська академія в Седльці відноситься саме до цієї категорії. Щодо Сільськогосподарської академії в Щецині та Щецинської політехніки, то їх об'єднання (за Законом політехніка мала право «присуджувати науковий ступінь кандидата наук із принаймні 6 дисциплін, у тому числі принаймні із 4-х дисциплін у сфері технічних наук») дало цим двом вишам можливість підвищити свій статус за рахунок появи потрібної кількості вчених рад із захисту дисертацій та ввійти до університетів. Щодо Головної школи сільського господарства у Варшаві, то за своїм статусом вона, безумовно, є університетом, оскільки аспіранти навчаються в ній на одинадцяти відділах. На нашу думку, цей навчальний заклад пишається тим, що він є найстарішим аграрним ВНЗ у

Польщі, й тому зберігає свою історичну назву, отриману ще у 1919 р.

Закон про вищу освіту закріпив за Міністром науки та вищої освіти Республіки Польща право встановлювати своїм розпорядженням назви напрямів навчання, що зумовило появу Постанови від 13 червня 2006 р. Перелік напрямів складається зі 118 назв, розміщених в алфавітному порядку і не розподілених на галузеві групи. Таке унормування дало студентам змогу брати участь у програмі *MostAR*, яка стала результатом тісної співпраці аграрних вишів Республіки Польща, спрямованої на надання студентам свободи вибору навчального закладу, де вони бажать навчатися. Учасники програми мають можливість на семестр чи академічний рік перевестися до будь-якого з 9 вишів, які беруть участь у проекті. Реалізація цієї програми стала можливою завдяки співпраці адміністрації та науково-педагогічних кадрів аграрних ВНЗ щодо уніфікації переліку напрямів та стандартизації змісту підготовки фахівців-аграріїв, а також упровадження Європейської системи перезарахування кредитів.

Подальшим кроком на шляху підвищення мобільності студентів стало рішення Головної ради вищої освіти від 13 березня 2008 р., в якому Рада рекомендувала єдиний варіант перекладу на англійську мову назв напрямів навчання, установлених розпорядженням Міністра. Неможливо переоцінити важливість цього рішення для успішної участі студентів, науковців та професорсько-викладацького складу вишів у міжнародних програмах академічного обміну.

Для того щоб виявити, які напрями вважаються у Польщі сільськогосподарськими, ми звернулися до даних, розміщених на сайті Акредитаційної комісії аграрних навчальних закладів (*Komisja Akredytacyjna Uczelni Rolniczych – KAUR*). Комісію було створено для здійснення галузевої (внутрішньої) акредитації аграрних ВНЗ. Комісія залучається вишами для добровільної акредитації, послуги комісії платні. 19 травня 2006 р. на Конференції ректорів аграрних вишів було затверджено статут *KAUR*. Ті, хто підписали, були ректори 9 навчальних закладів: Подляської академії в Седльці, Аграрної академії у Кракові, Аграрної академії в Любліні, Аграрної академії в Познані, Аграрної академії в Щецині, Аграрної академії у Вроцлаві, Технологічно-природничої академії у Бидгощі, Головної школи сільського господарства у Варшаві, Університету Вармя і Мазури в Ольштині [4]. Внутрішня акредитація здійснюється з метою перевірки, чи відповідає вищий навчальний заклад стандартам акредитації, чи вживаються заходи щодо покращання якості

навчання. Це означає, що стандарти, які встановлюються галузевими комісіями, є вищими, ніж стандарти, які необхідні для того, щоб виш чи його структурний підрозділ отримав дозвіл Міністра на початок здійснення навчання.

Державна (зовнішня) акредитація, що здійснюється Державною акредитаційною комісією (*Państwowa Komisja Akredytacyjna – PKA*), на відміну від внутрішньої, є обов'язковою для всіх вишів. *PKA* виконує наглядову функцію, допускаючи чи не допускаючи до надання освітніх послуг навчальний заклад, відділ, або надаючи право здійснювати навчання на певному напрямі. Згідно зі ст. 49 п. 1 Закону про вищу освіту комісія «подає Міністрові свої рекомендації та пропозиції щодо: 1) створення вишу, надання вишу права на провадження навчання на певному напрямі та визначеному рівні навчання; 2) здійснення оцінювання навчання на певному напрямі, у тому числі навчання викладачів, а також дотримання умов здійснення навчання» [8].

Відділ сільськогосподарських, лісних і ветеринарних напрямів навчання *PKA* курує 13 напрямів: *ландшафтну архітектуру, біотехнології, лісництво, охорону навколишнього середовища, плодоовочівництво, рільництво, рибництво, обладнання для сільськогосподарського та лісного комплексу, технологію деревини, харчову технологію і харчування людини, ветеринарію, зоотехніку, товарознавство.*

У порівняльному плані наголошено, що Постановою Кабінету Міністрів України «Про перелік напрямів та спеціальностей, за якими здійснюється підготовка фахівців у вищих навчальних закладах за відповідними освітньо-кваліфікаційними рівнями» від 24.05.97 р. із подальшими змінами було затверджено перелік напрямів та спеціальностей, за якими здійснюється підготовка фахівців у вищих навчальних закладах, у т. ч. аграрних. У галузі «сільське господарство, лісництво і рибництво» (шифр 1300) затверджено 5 напрямів, за якими здійснюється навчання в аграрних ВНЗ України: *агрономія (1301), зооінженерія (1302), водні біоресурси (1303), лісове і садово-паркове господарство (1304), ветеринарна медицина (1305)* [9].

Компаративістський аналіз галузевих напрямів навчання в польських та українських аграрних вишах засвідчив, що повністю збігаються назви лише напрямів *ветеринарна медицина* і *біотехнологія*, причому останній напрям в українському міністерському переліку віднесено до іншої галузі - «інженерія». В Україні напрям *товарознавство* належить до галузі «економіка, комерція та підприємництво», тому, імовірно, він є ширшим за змістом, ніж польський

напряму з аналогічною назвою, який вважається суто сільськогосподарським. Так, *організація заготівель і товарознавство сільськогосподарської продукції* є лише однією зі спеціальностей, що включені до українського напрямку *товарознавство*. Цікаво, що українському напрямку *агрономія* відповідає спеціальність з аналогічною назвою, що входить до польського напрямку *рільництво*.

В українському переліку, на відміну від польського, *плодоовочівництво* не виокремлено як напрям і є складовою спеціальності *плодоовочівництво і виноградарство*, що входить до напрямку *агрономія*. Спеціальність *екологія й охорона навколишнього середовища* в Україні включено до напрямку *екологія*, який входить до галузі «природничі науки», тоді як у Польщі *охорона навколишнього середовища* є окремим напрямом. Крім того, у польському переліку напрямів навчання фігурують такі самостійні напрями, як *харчова технологія і харчування людини та зоотехніка*, зміст яких корелюється зі змістом українських спеціальностей *технологія виробництва і переробки продукції тваринництва, звірівництво*, а також *бджільництво*, які є складовими українського напрямку *зооінженерія*. Знаменно, що в Польщі *бджільництво* не виділено навіть в окрему спеціальність. Польський напрям *рибництво* частково відповідає українському напрямку *водні біоресурси*, в якому *рибництво й аквакультура* є однією зі спеціальностей поряд з такими спеціальностями як *водні біоресурси та експлуатація техніки промислового рибальства та аквакультури*.

У польському переліку наявні самостійні напрями *лісництво та ландшафтна архітектура*, тоді як в Україні *лісове господарство та зелене будівництво і садово-паркове господарство* є лише спеціальностями, що входять до напрямку *лісове і садово-паркове господарство*. Крім них до напрямку включені такі спеціальності, як *садово-паркове господарство, агролісомеліорація, мисливське господарство, лісова меліорація*. Натомість у Польщі спеціальність *звірівництво і мисливське господарство* є складовою напрямку *зоотехніка*.

Цікавим є той факт, що ані в переліку напрямів, що міститься в розпорядженні Міністра науки та Вищої освіти Польщі, ані в переліках напрямів і спеціальностей, що розміщено на сайтах польських аграрних вишів, не виявлено спеціальностей, пов'язаних із меліорацією. Наголосимо, що аналогами польського напрямку *обладнання для сільськогосподарського та*

лісного комплексу є українська спеціальність механізація сільського господарства, що входить до напрямку механізація та електрифікація сільського господарства, а також спеціальність обладнання лісового комплексу, що входить до напрямку інженерна механіка. Обидва напрями відносяться до галузі «інженерія». Аналогом польського напрямку технологія деревини є український напрям технологія лісозаготівлі та деревообробки, який відноситься до галузі «інженерія». Харчова технологія і харчування людини у польському переліку є сільськогосподарським напрямом, натомість подібний український напрям має назву харчова технологія та інженерія і відповідно є складовою галузі «інженерія».

Яскравим свідченням реструктуризації вищої аграрної освіти в Республіці Польща після прийняття нової редакції Закону про вищу освіту стали зміни у структурі галузевих вишів. Нагадаємо, що у 2006 році статут Акредитаційної комісії аграрних навчальних закладів підписали ректори Головної школи сільського господарства у Варшаві, Університету Вармя й Мазури в Ольштині та семи аграрних академій, а станом на початок 2009 р. шість із семи колишніх академій отримали статус університетів. У «Законодавчому Віснику» від 8 листопада 2006 р. було надруковано Закон про надання нових назв деяким державним академічним навчальним закладам, згідно з яким Технічно-аграрна академія у Бидгощі була перетворена на Технологічно-природничий університет ім. Яна та Анджея Снядецьких [7], а Сільськогосподарська академія у Вроцлаві – на Природничий університет.

У “Законодавчому Віснику” від 27 березня 2008 р. було оприлюднено Постанову про надання нових назв деяким аграрним академіям, згідно з яким статус університетів отримували Аграрні академії у Кракові, Любліні та Познані. Коли закон набрав чинності, навчальні заклади стали офіційно називатися так: Аграрний університет ім. Гуго Коллонтая у Кракові, Природничий університет у Любліні і Природничий університет у Познані [3]. У “Законодавчому Віснику” від 10 жовтня 2008 р. було оприлюднено Постанову про створення Західнопоморського університету в Щецині шляхом об’єднання Аграрної академії та Щецинської політехніки, який набрав чинності 1 січня 2009 р. [2].

Висновки. Отже, процес реструктуризації системи вищої аграрної освіти в Польщі значно активізувався після прийняття у 2005 році Закону про вищу освіту, який унормував діяльність закладів освіти, керівних та дорадчих органів, створивши сприятливі умови для співпраці ВНЗ (у тому числі й міжнародної), а

також став каталізатором процесів їх об'єднання та укрупнення. Створення Акредитаційної комісії аграрних навчальних закладів стало стимулом до реалізації освітнього і наукового потенціалів вишів галузі та підвищення стандартів навчання. У зв'язку з цим постає питання щодо більш детального вивчення досвіду сільськогосподарських вишів Польщі, що й стане предметом наших подальших розвідок.

ЛІТЕРАТУРА

Akademia Rolnicza w Szczecinie [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ar.szczecin.pl>

Dz.U. z 2008 r. nr 180; poz. 1110 str. 1 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.infor.pl/skany/spis.php?rodzaj=dzu&rok=2008&num=180&poz=1110&str=0001>.

Dz.U. z 2008 r. nr 52; poz. 300 str. 1 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://infor.pl/skany/spis.php?rodzaj=dzu&rok=2008&num=52&poz=300&str=0001>.

Komisja Akredytacyjna Uczelni Rolniczych [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://kaur.sggw.pl>.

Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nauka.gov.pl/mn/index.jsp?place=Lead08&news_cat_id=948&news_id=3610&layout=2&page=text.

The System of Education in Poland / Prepared by the Polish EURYDICE Unit in consultation with the experts from the Ministry of National Education, the Ministry of Science and Higher Education and Referent (Co-operation Fund Foundation). – Warszawa, 2008. – 60 p.

Uniwersytet Technologiczno-Przyrodniczy im. Jana s Jędrzeja Śniadeckich [Електронний ресурс]. – Режим доступу:

<http://www.utp.edu.pl/page.php?cat=2&lang=0>.

Ustawa z dnia 27 lipca 2005 r. Prawo o szkolnictwie wyższym // Dziennik Ustaw. – 2005. – 30 sierpnia. // № 164. – Poz. 1365.

Верховна Рада України. Офіційний сайт [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=507-97-%EF>.

Інформаційний освітній портал Kierunki Studiów [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://kierunkistudiow.pl>.

Соколович-Алтуніна Ю. О. Модернізація структури вищої аграрної освіти в Польщі у контексті євроінтеграційних процесів / Ю. О. Соколович-Алтуніна // Проблеми освіти у Польщі та в Україні в контексті процесів глобалізації та євроінтеграції : зб. матеріалів міжн. наук.-практ. конф. – 22–24 квітня 2009 р. Київ–Житомир / [за заг. ред. В. Кременя, Т. Левовицького, С. Сисоєвої] – К. : КІМ, 2009. – С. 665–673.